

6. Електронний каталог „Депозитарій”. Точна та актуальна інформація про товари та партнерів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://depos.ean.ua>>.

7. Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні: Указ Президента України № 928/2000 від 31 липня 2000р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://www.nau.kiev.ua>>.

8. EAN.UCC – всесвітня мова бізнесу: Асоціація товарної нумерації України „ЄАН-Україна”, 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://www.ean.ua>>.

Отримано 15.03.2009. ХДУХТ, Харків.

© О.В. Сапоговська, 2009.

УДК 339.132.4:347.7

С.М. Гайдар, здобувач

КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Визначено необхідність застосування комплексного підходу до оцінки фінансової стійкості підприємств роздрібної торгівлі. Проаналізовано існуючі методики до оцінки, в основі яких лежить розрахунок інтегрального показника. Було обґрунтовано застосування методики інтегральної комплексної оцінки фінансової стійкості підприємства роздрібної торгівлі на основі теорії нечітких множин.

Определена необходимость применения комплексного подхода к оценке финансовой устойчивости предприятий розничной торговли. Проанализированы существующие методики к оценке, в основе которых лежит расчет интегрального показателя. Было обосновано применение методики интегральной комплексной оценки финансовой устойчивости предприятия розничной торговли на основе теории нечетких множеств.

The necessity of complex approach to the estimation of retail enterprise's financial stability is defined. Existent methods to the estimation of integral index are analysed. There was grounded the use of method of integral complex estimation of retail enterprise's financial firmness, which based on unclear plurals theory.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Незважаючи на ефективність, аналіз стійкості фінансового стану стійкості, здійснений за допомогою агрегатних та коефіцієнтних підходів, підтверджує наступний факт, згідно з яким виявлені тенденції та значення окремих показників дають суперечливу характеристику щодо рівня фінансової

стійкості, що ускладнює застосування заходів із її підвищення. Це викликає необхідність проведення комплексного або інтегрального аналізу фінансового стану підприємств, який ґрунтується на використанні факторних моделей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У економічній літературі ця задача може бути вирішена шляхами: розробки узагальнюючого інтегрального показника; розробки комплексу (системи) показників, що забезпечують адекватну оцінку певного економічного явища [1; 2]; розробки інтегрального показника на основі обґрунтованої комплексної системи показників [3].

Для забезпеченості завершеності дослідження зупинимося більш докладно на застосуванні інтегрального показника оцінювання фінансової стійкості підприємства.

У міжнародній практиці фінансового менеджменту для оцінки стійкості фінансового стану підприємства широко використовуються математичні моделі інтегральної діагностики банкрутства, за допомогою яких формують узагальнений показник [4-7]. Їх застосування в зарубіжній практиці зумовлено наступними причинами [4; 5]: можливістю оцінки фінансового стану з метою діагностики фінансової кризи, прогнозування банкрутства, оцінки зони ризику, у якій перебуває підприємство; наявністю невеликої кількості значущих показників, що забезпечує високу точність результатів за низької трудомісткості їх використання; забезпечення моделями інтегральної оцінки і можливості порівнювати різноманітні об'єкти; доступністю інформації для розрахунку всіх показників, тощо.

У вітчизняній практиці застосування таких моделей має звужений характер [4; 6], що пов'язано зі старінням аналітичних баз моделей, невідповідністю вітчизняних умов умовам, до яких вони розроблені, ігноруванням галузевих особливостей об'єкта аналізу, суб'єктивного формування вибірок показників, які підлягають аналізу, нестабільною діяльністю вітчизняних підприємств, ігноруванням чинника різних вагових оцінок впливу окремих показників на загальні результати аналізу. Крім того, їх використання потребує коригування коефіцієнтів значущості з урахуванням інфляційної складової, нерозвиненості фондового ринку тощо. Даний підхід «не володіє стабільністю до варіацій у вихідних даних», незважаючи на репрезентативність статистики, яка, проте, не є однорідною [4, с. 52]. Також подібні методики не враховують особливості функціонування підприємства на різних стадіях його життєвого циклу.

Головним обмеженням інтегрального методу оцінки є те, що він заснований на класичній імовірності як характеристики генеральної

сукупності явищ, без урахування окремого явища або події [4]. Конкретне підприємство, при цьому, не розглядається як самостійна окрема соціально-економічна система, не враховуються його відмінність від інших підприємств вибіркової сукупності, підприємств-конкурентів, інших підприємств галузі, тощо. Саме ці відмінності формують положення даного підприємства на ринку, визначають ефективність або неефективність його діяльності. Тобто, за одною структурою капіталу різні підприємства матимуть різний рівень фінансової стійкості. Таким чином, погоджуємося з наступним твердженням і дещо його перефразуємо для цілей дослідження [4]: від прогнозування фінансової стійкості потрібно переходити до розпізнавання ситуації, яка склалася, з визначенням дистанції, що відділяє конкретне підприємство торгівлі від стану фінансової нестійкості.

Сьогодні існує необхідність розробки адекватної моделі оцінки фінансової стійкості підприємств торгівлі на основі системного комплексного підходу з урахуванням галузевої специфіки, яка б нівелювала вади існуючих інтегральних методик та дозволяла б визначити стан фінансової стійкості для конкретного підприємства.

Мета та завдання статті. Мета статті полягає в обґрунтуванні методики оцінки фінансової стійкості з використанням інтегрального показника в рамках комплексного, системного підходу з позицій підприємства торгівлі, яке зацікавлене в підвищенні її рівня.

Виклад основного матеріалу дослідження. Адекватна оцінка фінансової стійкості підприємства роздрібно́ї торгівлі вимагає застосування нетрадиційних підходів до побудови моделі системного комплексного оцінювання з урахуванням визначених у попередніх розділах критеріїв.

Наявність у складній багаторівневій ієрархічній системі управління одночасно різноманітних видів невизначеності робить необхідним використання для прийняття рішень теорії нечітких множин, яка дозволяє адекватно врахувати наявні види невизначеності [8; 9]. Відповідно і вся інформація про режими функціонування підсистем, області допустимості й ефективності, цільові функції, перевагою одних режимів роботи перед іншими і т.д. повинна бути перетворена в єдину форму і представлена у вигляді функцій приналежності. Такий підхід дозволяє звести докупи всю наявну неоднорідну інформацію: детерміновану, статистичну, лінгвістичну та інтервальну.

Усі підприємств торгівлі у процесі прийняття фінансових рішень в умовах ринкової економіки стикаються з загальною проблемою, пов'язаною з мінливістю зовнішнього середовища та невизначеністю свого майбутнього розвитку. Джерелом невизначеності в прийнятті

рішень щодо формування фінансової стійкості є не просто випадкова природа процесів, що відбуваються у господарсько-фінансовій діяльності торговельного підприємства, а неможливість чіткого розмежування різних станів фінансової стійкості. За цих умов доцільно відобразити їхню множину у термінах теорії нечітких множин [9]. Іншими словами, нечітка множина – це такий набір об'єктів, у якому не має або за будь-якими причинами неможливо чітко розмежування між об'єктами, які належать до даного набору, і об'єктами, які йому не належать.

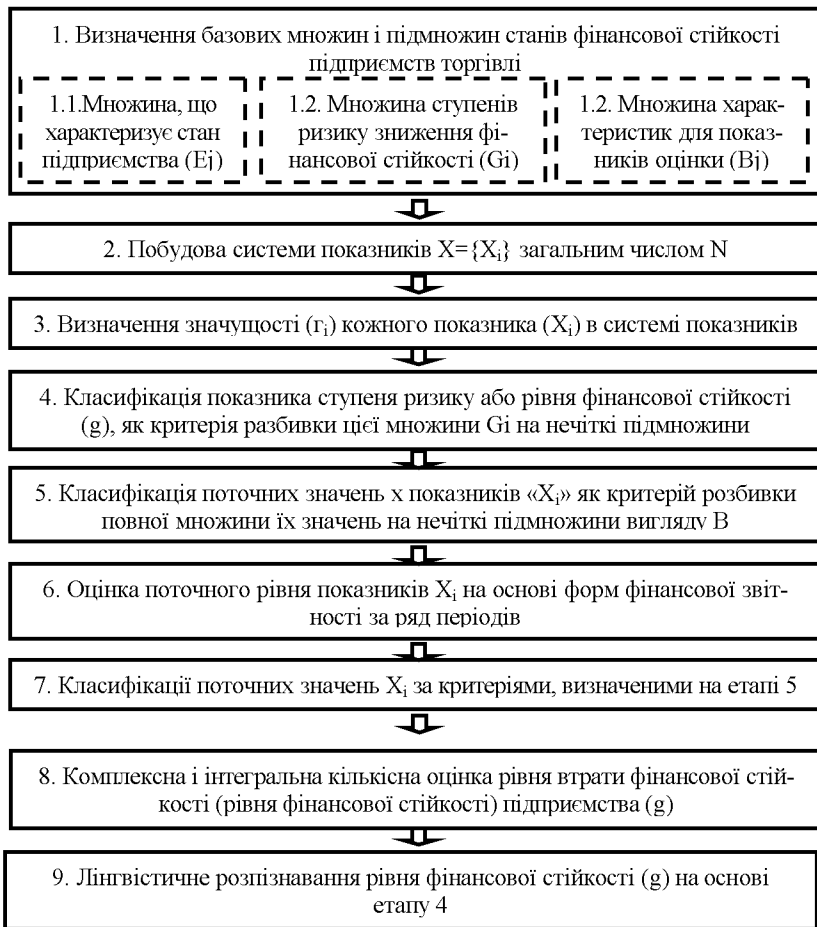
Підхід на основі теорії нечітких множин є альтернативою загальноприйнятим кількісним методам аналізу систем. Для нього характерні наступні риси [10]: замість або на доповнення до числових змінних використовуються нечіткі величини і так звані «лінгвістичні» змінні; прості відносини між змінними описуються за допомогою нечітких висловлювань; складні відносини описуються нечіткими алгоритмами.

Логіка застосування такої теорії у фінансовому управлінні під час оцінювання фінансової стійкості пов'язана з наявністю показників, що характеризують окремі аспекти фінансової стійкості, які не мають чітко визначених нормативів для характеристики її рівня (наприклад, через специфіку галузі, особливості життєвого циклу конкретного торговельного підприємства, тощо) або нормування яких неможливо взагалі, або різноспрямованість багатьох показників у динаміці. Таким чином, кількісна оцінка фінансової стійкості ускладнюється через неможливість надання точної економічної інтерпретації отриманим значенням розрахованих показників, що знижує якість такої оцінки. Тому виникає необхідність узагальнити певний набір часткових фінансових показників до єдиного комплексного показника з метою інтерпретації за його значеннями рівня фінансової стійкості торговельного підприємства та його динаміки.

Даний підхід дозволяє досліднику [4]: по-перше, подолати кількісну невизначеність якісних (лінгвістичних) оцінок фінансової стійкості підприємства торгівлі; по-друге, оцінювати стан фінансової стійкості підприємства торгівлі за певний час не лише на основі загальноекономічних тенденцій в економіці в цілому або галузі, а з урахуванням його економічної, галузевої та управлінської специфіки в статистиці та в динаміці; по-третє, визначати фактори та їх вплив на рівень фінансової стійкості підприємства торгівлі.

Таким чином, успішний аналіз фінансової стійкості підприємства можливий на основі наступних передумов [4; 11]:

1. Аналіз повинен проводитися на базі спостережень підприємства торгівлі за досить тривалий період часу;

Рисунок – Методика інтегральної комплексної оцінки фінансової стійкості підприємства роздрібно торгівлі

2. Облікові форми, які використовуються під час аналізу, повинні достовірно відображати дійсний стан фінансової стійкості підприємства.

3. Аналіз повинен проводитися лише за тими показниками, які в найбільшому ступені критичні з точки зору їх належності до фінансової стійкості даного підприємства з урахуванням його галузевого положення.

4. Аналіз повинен проводитися за наявності статистики, яка також має бути верифікована на віднесеність до фінансової стійкості даного підприємства – з точки зору галузі, країни і періоду часу, за який проводиться аналіз.

З урахуванням основних положень теорії нечітких множин, автором була запронована інтегральна оцінка рівня фінансової стійкості підприємства роздрібної торгівлі, побудована на основі методичного підходу до оцінки банкрутства авторів Недосекина О.О. і Максимова О. [4], послідовність якої наведена на рис.

Висновки. Пропонована методика комплексної оцінки фінансової стійкості дозволяє: здійснювати кількісну оцінку фінансової стійкості підприємства торгівлі; оцінювати стан конкретного підприємства на базі індивідуальних критеріальних оцінок; проводити комплексну оцінку рівня фінансової стійкості підприємства торгівлі на основі єдиного інтегрального показника в динаміці і в порівнянні з конкурентами; виявляти вузькі, проблемні місця в роботі підприємства роздрібної торгівлі та обґрунтовано приймати рішення з формування оптимального рівня фінансової стійкості.

Список літератури

1. Кольцова, И. В. Практика финансовой диагностики и оценки проектов [Текст] / И. В. Кольцова, Д. А. Рябых. – М. : Вильямс, 2007. – 416 с.
2. Савчук, В. П. Практическая энциклопедия. Финансовый менеджмент [Текст] / В. П. Савчук. – К. : Максимум, 2005. – 884 с.
3. Антикризове управління підприємством роздрібної торгівлі [Текст] : Звіт про науково-дослідну роботу. – Харків: ХДУХТ, 2006. – 306 с.
4. Недосекин, А. Финансовый менеджмент [Текст] / А. Недосекин. – М. : AFA Library, 2003. – 184 с.
5. Білик, М. Д. Сутність і оцінка фінансового стану підприємств [Текст] / М. Д. Білик // Фінанси України. – 2005. – №3. – С. 117–128.
6. Панченко, А. І. Узагальнення моделі статистичної оцінки основних показників діяльності підприємства [Текст] / А. І. Панченко // Фінанси України. – 2005. – №3. – С. 133–137.
7. Бендиков, М. А. Совершенствование диагностики финансового состояния промышленного предприятия [Текст] / М. А. Бендиков, Е. В. Джамай // Менеджмент в России и за рубежом. – 2001. – №5.
8. Заде, Л. А. Понятие лингвистической переменной и его применение к принятию приближенных решений [Текст] / Л. А. Заде. – М. : Мир, 1976. – 165 с.
9. Гунин, Г. А. Нечёткая логика как альтернативный подход к формированию инвестиционного портфеля [Текст] / Г. А. Гунин // Экономическая кибернетика: системный анализ в экономике и управлении : сборник научных трудов. – СПб. : СПбУЭФ, вып.4.

Отримано 15.03.2009. ХДУХТ, Харків.

© С.М. Гайдар, 2009.